

ALATI TRANZICIJSKE PRAVDE ZA RJEŠAVANJE RADIKALIZMA I NASILNOG EKSTREMIZMA:

Strateški dokument

UVOD

Tranzicijska pravda se bavi kršenjima ljudskih prava koja se događaju tokom sukoba i autoritarizma i ispituje posljedice po zajednice i žrtve. Nasilni ekstremizam može da poremeti uspjeh i održivost procesa tranzicijske pravde prije, za vrijeme i nakon isteka njihovih mandata jer ekstremisti nastavljaju da vrše nasilje. Ove grupe su često isključene iz mehanizama tranzicijske pravde; kada su uključene u mehanizme prozivanja na odgovornost, kao što su nacionalni sistemi krivičnog pravosuđa, obično je to tako da se težina njihovih zločina ne prepoznaje. Odgovori vojnim putem često su odgovor na prijetnje od terorizma i srodnih krivičnih dijela i tim odgovorima se pokušava boriti protiv njihovog doseg a i uticaja, kao i suzbiti ih, za razliku od pristupa na nivou zajednice. Kao što je primijećeno u okruženjima zahvaćenim sukobom, postoje određene osobe koje su povezane sa tim grupama, poput prisilno udanih žena, otete djece, vozača, ljekara ili zajednice koje nisu svojom voljom pod teritorijalnom kontrolom grupe, a njihovi razlozi za povezivanje s tom grupom su ekonomske prirode ili iz želje za preživljavanjem, a ne iz ideoloških razloga. Ta mala razlika je momenat kada mehanizmi tranzicijske pravde mogu ponuditi višeslojne pristupe pravdi i prozivanju na odgovornost za zajednice i države. Nadalje, pristupi na

nivou zajednice za davanje garancija da se nešto neće ponoviti i da će se iznositi istina mogu pružiti daljnji uvid u osnovne uzroke koje nasilne ekstremističke grupe i koriste za formiranje i regrutovanje te ometaju i diskredituju štetne narative koje ekstremističke grupe koriste.

REZIME I GLAVNI ZAKLJUČCI

Prijetnja nasilnim ekstremizmom globalno je u porastu. Iako su sekuritizirani odgovori neophodni za borbu protiv prijetnje od ekstremizma, isključivo takav odgovor nije dovoljan. U regiji Sahel 2019. godine došlo je do značajnog oživljavanja nasilnog ekstremizma, sa hiljadama mrtvih civila čija je smrt pripisana napadima različitih nasilnih ekstremističkih grupa. Okvir za pravdu u Burkini Faso, Maliju i Nigeru u velikoj mjeri se oslanja na vojni aparat. Vojske sve više opravdavaju svoje državne udare kao neophodne mjere za suzbijanje ekstremističke pobune. Stoga je odgovor države na nasilni ekstremizam doveo do preusmjerenja nesrazmjerno velikih sredstava za finansiranje vojske. Ovo je posljedično praćeno kršenjem ljudskih prava, uključujući, ali ne isključivo, pogubljenja po kratkom postupku i ubistva bez suđenja civila za koje se sumnja da su simpatizeri i pristalice nasilnih ekstremističkih grupa. Ovi vojni ekscesi i neopravdano kršenje međunarodnih i nacionalnih pravnih normi za borbu protiv terorizma doprinose faktorima "odbijanja i privlačenja" (engl. „push and pull“), koji doprinose udruživanju nasilnih ekstremističkih grupa u Sahelu. Ovi faktori mogu podstaći sukobe i pokrenuti procese tranzicijske pravde za rješavanje marginalizacije od strane države, nedostatka pristupa državnim institucijama i resursima i kršenja ljudskih prava od strane državnih organa. Obrnuto, u nekim kontekstima, nedostatak tranzicijske pravde ili manjkav ili neinkluzivan proces tranzicijske pravde može rezultirati nekim od pokretačkih faktora nasilnog ekstremizma i radikalizacije.

Zemlje u regiji Balkana posebno su neugodni primjeri povezanosti između manjkavog procesa tranzicijske pravde, nestabilnih demokratija i radikalizacije, jer je posljednjih godina došlo do opadanja demokratije i rasta autoritarizma. To uključuje poricanje genocida, veličanje počinilaca ratnih zločina i priznavanje samo jedne grupe žrtava, a u isto vrijeme nepriznavanje patnje drugih. Ratni narativi su osnova politiku, zločini su podložni manipulaciji, a sudske činjenice se zanemaruju. Stereotipi, krajnje jednostrana tumačenja i poricanje koje promovišu državni akteri dominiraju javnom sferom, što može dodatno pogoršati radikalizaciju. U takvom kontekstu tranzicijske pravde, bojazni u vezi sa pitanjem radikalizacije i ekstremizma su itekako stvarne.

Globalna inicijativa za pravdu, istinu i pomirenje

Međunarodna koalicija mjesta buđenja savjesti (engl. International Coalition of Sites of Conscience, ICSC) pokrenula je 2014. godine Globalnu inicijativu za pravdu, istinu i pomirenje (engl. Global Initiative for Justice, Truth, and Reconciliation, GIJTR), konzorcijum od devet međunarodnih organizacija koje se bave pružanjem holističkih, integrativnih i multidisciplinarnih pristupa pitanjima istine, pravde i pomirenja. GIJTR prvenstveno radi sa lokalnim stanovništvom, organizacijama civilnog društva (OCD), preživjelima i državnim organima na razvoju pristupa tranzicijskoj pravdi koji su usredotočeni na žrtve i saradnju i podržavaju dostojanstvo, poštovanje, inkluziju i transparentnost u društvima koja su tek izašla iz sukoba ili iz perioda autoritarne vladavine. Od svog osnivanja, GIJTR saraduje sa 801 lokalnom organizacijom civilnog društva, 78 zemalja, 43 publikacije, zbirkom od preko 8000 narativa o kršenjima ljudskih prava i podržao je 588 organizacija civilnog društva koje se bave kršenjem ljudskih prava.

Za više informacija posjetite gijtr.org.

GIJTR

Global Initiative for Justice
Truth & Reconciliation

U Šri Lanki, nakon uskršnjih bombaških napada inspiriranih ISIS-om 2019. godine, došlo je do izrazitog porasta antimuslimanskog raspoloženja i nazadovanja političke, ekonomske i socijalne stabilnosti u zemlji. S obzirom na historijat međuvjerskog i nasilja među zajednicama u Šri Lanci, trendovi su sve više zabrinjavajući po civilno društvo i druge interesne strane u zemlji. Nadalje, vlada predsjednika Maithripala Sirisena donijela je zakone i politike kojima se direktno diskriminiraju muslimani, poput zabrane nošenja nikaba u javnosti ili abaja u vladinim zgradama.¹ Dodatno zabrinjavajuće je dosljedno pozivanje na Zakon o sprečavanju terorizma od strane vlade Šri Lanke kao izgovor za hapšenje demonstranata i nadzor grupa civilnog društva.

Državni i nedržavni akteri koji se bave rješavanjem radikalizma i nasilnog ekstremizma trebali bi razmotriti ključne nalaze iz studija slučaja u različitim političkim kontekstima, kako bi se na najbolji način uhvatili u koštac sa radikalizmom i nasilnim ekstremizmom:

- Važno je uspostaviti povezanost između pogrešnih odnosa iz prošlosti i rizika od radikalizacije i nasilnog ekstremizma, kao i istraživati regije i grupe za koje postoji najveći rizik od radikalizacije. Djelotvornost inicijativa za borbu protiv nasilnog ekstremizma zavisi od vitalnosti odnosa između države i zajednica. Alati tranzicijske pravde omogućuju veze kojima bi se mogli poboljšati ti odnosi, pa čak i usmjeriti ili odrediti njihovu prirodu.
- Dijalog unutar zajednica, osiguravanje pravde i odgovornosti, institucionalne reforme i odgovori zasnovani na prethodnim traumama su mehanizmi tranzicijske pravde koji bi se trebali koristiti kada postoji rizik od radikalizacije.
- Nakon završetka sukoba, određeni državni akteri imaju vlastiti interes za održavanje narativa poricanja i šutnje, koji je u suprotnosti sa utvrđenim činjenicama o sukobu. To može biti prepreka u procesu usvajanja zajedničkog narativa, koji je neophodan za određivanje smjera koji će se pozabaviti i prijetnjom od radikalizacije i nasilnog ekstremizma.
- Da bi se promijenio stav države prema radikalizaciji i nasilnom ekstremizmu, ključno je prihvatiti opasnosti i rizike tako što će se oni definisati kao takvi u strateškim dokumentima te se dati prioritet borbi protiv njih.
- Tradicije i običaji imaju posredničku ulogu između lokalnih zajednica i organa uprave u mnogim afričkim zemljama. Ako se tranzicijska pravda pravilno sprovede, a prakse u zajednici i tradicionalni autoritet se djelotvorno valorizuju, to može u velikoj mjeri pomoći u rješavanju osnovnih uzroka nasilnog ekstremizma i radikalizma.
- Alatima tranzicijske pravde koji su usredsređeni na žrtve pristupit će se holistički u sinergiji. Od ključne važnosti je usvajanje prilagođenog i lokalizovanog pristupa koji uključuje mentalno zdravlje i psihosocijalnu podršku, ekonomsko restrukturiranje i rješavanje nejednakosti, programe odšteta, integraciju relevantnih lokalnih aktera i političku volju.
- Treba se pozabaviti institucionalnom reformom; stoga je za borbu protiv nekažnjavanja i za garantovanje da se djelo neće ponoviti od suštinskog značaja da se osigura nezavisnost institucija, nepristrasnost i efikasnost institucija uključenih u procese tranzicijske pravde.
- U studijama koje se fokusiraju na udžbenike pokazuje se da se nasilje iz prošlosti često prikazuje kao neželjen, ali neizbježan način za postizanje određenih društvenih ciljeva. Time se otkriva tendencija da se historijsko nasilje iščisti i da se umanjí njegov značaj, te se na taj način utiče na sposobnost mladih da se kritički osvrnu na nasilje.² Neophodna je implementacija obrazovnih programa kojima se podstiče tolerancija, inkluzivnost i kritičko razmišljanje. Shodno tome, savjet je da se uvedu postojeći udžbenici historije u kojima se događaji iz prošlosti prikazuju iz više uglova.

STUDIJA SLUČAJA: SRBIJA

Nakon raspada Jugoslavije devedesetih godina prošlog vijeka došlo je do oružanih sukoba, što je ostavilo region potpuno podijeljenim, nestabilnim i ekonomski slabim.³ Zbog nedovoljnog suzbijanja ekstremizma nakon svrgavanja autokratskog režima 2000. godine,⁴ u Srbiji su prisutne ekstremno desničarske grupe, pokreti, političke stranke i pojedinci. Zajednički ideološki elementi koje dijele desničarske grupe u Srbiji uključuju veličanje ratnih zločinaca iz sukoba devedesetih godina prošlog vijeka, historijski revizionizam i rehabilitaciju saradnika sa nacističkim režimom iz Drugog svjetskog rata. Osim toga, oni se aktivno protive evropskim integracijama, oblikuju svoj identitet oko pripadnosti Srpskoj pravoslavnoj crkvi i iskazuju animozitet prema manjinskim zajednicama.⁵ Ove grupe se takođe odupiru bilo kakvoj ideji multikulturalizma ili kosmopolitizma, koji se doživljavaju kao miješanje različitih vjera i nacija, čime se izražava šovinizam.⁶ Značajno prisustvo desničarskih ekstremista u javnom diskursu u Srbiji u kojem oni šire ratnohuškačke narative o prošlim događajima kako bi legitimizovali svoje nasilje i njegovali svoj identitet proizlazi iz odobravanja tih aktivnosti od strane države. Mladi su laka meta za ekstremiste jer nemaju lična sjećanja na sukobe iz devedesetih godina. Oni se prvenstveno informišu putem društvenih medija i internet portala/stranica punih dezinformacija, a većina njih nema priliku da u školama na adekvatan način uči o prošlosti.

Opasnost koju predstavljaju desničarske organizacije u Srbiji u velikoj mjeri se zanemaruje. U Nacionalnoj strategiji za sprečavanje i borbu protiv terorizma 2017-2021. samo se neznatno priznaje njihovo postojanje. Slab odgovor države na desničarske aktivnosti i neuspjeh u bavljenju prošlošću efikasnim procesima tranzicijske pravde dodatno pojačavaju problem. Srbija nije postigla značajan napredak u sprovođenju mjera tranzicijske pravde jer ova važna tema već dugi niz godina nije na političkom dnevnom redu države. Razlog zbog kojeg je ona potpuno potisnuta iz političkog i društvenog života leži u strahu od reakcija desničarskih ekstremista, koji su stekli značajnu podršku među srpskim stanovništvom. Poricanje, šutnja i nedostatak političke volje za rješavanje problema koji svi vide, a niko njim ne želi da se bavi, onemogućavaju pomirenje sa prošlošću. U isto vrijeme, dugi sudski postupci i minimalne odštete žrtvama doprinose kulturi nekažnjavanja i odsustva odgovornosti. Za rješavanje ovih izazova ključno je dati prioritet sveobuhvatnim reformama. To uključuje restrukturiranje formalnog obrazovnog sistema u cilju promovisanja kritičkog razmišljanja i medijske pismenosti među mladima, uz istovremeni aktivan rad na suzbijanju govora mržnje i netrpeljivosti na internetu. Državne institucije zato moraju zauzeti jači stav protiv desničarskog ekstremizma tako što će sankcionisati ekstremističke aktivnosti

25 May Museum, part of the Museum of Yugoslavia, in Belgrade, Serbia. Image by Acediscovery

UN International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia. Image by R Boed

i naglasiti odgovornost za zločine iz prošlosti. Osim toga, sprovođenje uspješnih procesa tranzicijske pravde zahtijeva iskrenu političku volju, gdje će uključivanje stručnjaka i organizacija civilnog društva odigrati ključnu ulogu u oblikovanju djelotvornih strategija. Priznavanjem složenosti i međusobne povezanosti frustracije, obrazovanja, državnih odgovora i tranzicijske pravde, Srbija može promovirati inkluzivnije, tolerantnije i društvo koje će biti više demokratsko.

STUDIJA SLUČAJA: ŠRI LANKA

Kontekst građanskog sukoba, etničkih tenzija i državnog nasilja pogađa Šri Lanku od njene nezavisnosti 1948. godine. Kao mjesto sukoba, Šri Lanka je posebno kompleksna zbog višestrukih etničkih, vjerskih, geografskih i političkih aktera, uključujući državne, vojne i savezničke paravojne grupe i militantni segment koji dolazi iz sinhalske, tamilske i muslimanske zajednice.

Ključni pokretači državnog i nasilja od strane većine, progona na državnom i lokalnom nivou, kao i upravljanje od strane elita, naišli su na oružani otpor obespravljenih sinhalskih i tamilskih političkih manjina. Ovo je nastavak oružane oslobodilačke borbe koju je vodila tamilska militantna grupa kojom su većim dijelom dominirali Oslobodilački tigrovi Tamilskog Elama (engl. Liberation Tigers of Tamil Eelam, LTTE), koja je eskalirala u građanski rat između te grupe i vlasti Šri Lanke (1983-2009) i u pobunu protiv države 1971. i između 1987-1989, koju je predvodio Janatha Vimukthi Peramuna (JVP; Narodni oslobodilački front), u koju je bila uključena sinhalska omladina.⁷ Pojava ovih pobunjeničkih pokreta bila je direktan rezultat sistemske diskriminacije, autoritarizma, nasilnog gušenja nenasilnog otpora, percepcije mirnih protesta kao uzaludnih, kao i neispunjenih zahtjeva za istinom i odgovornošću. Odgovor na LTTE i JVP bilo je nesrazmjerno i brutalno vojno državno nasilje i teror angažovanjem paravojnih odreda smrti i korištenje zakonodavstva kao oružja za borbu protiv terorizma. Posljednje godine građanskog rata u Šri Lanki između 2006. i 2009. godine bile su obilježene vjerodostojnim navodima o ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti, dok su istragama o prisilnim nestancima tokom pobune tokom 1987-1989. na vidjelo izašle stotine slučajeva proizvoljnog stavljanja u pritvor, mučenja i ubijanja bez suđenja.⁸ Poslijeratni period obilježen je značajnim epizodama nemira u zajednici, kao i neskrivenim nasiljem i progonom muslimanskih i drugih etničkih i vjerskih manjinskih zajednica, koje su djelimično postale dio šire regionalne i globalne eskalacije islamofobije.⁹ Dva ključna događaja promijenila su društveni, politički, ekonomski i sigurnosni milje Šri Lanke: bombaški napadi na Uskršnju nedjelju 2019. u kojima su napadnute tri crkve i luksuzni hoteli u Kolombu, Negombu i Batikoli od strane pokreta National Thowtheeth Jama'ath, u kojima je ubijeno 267 lica, a još 500 ozlijeđeno, kao i masovni javni ustanak 2022. poznat kao Janatha Aragalaya

Support for the Tamils in Sri Lanka.
Image by Lisa Cyr

Free Tamil. February 2009.
Image by Atheep

(Narodna borba) kao reakcija na finansijsku krizu i nedostatak osnovnih dobara i usluga uzrokovan lošim upravljanjem i korupcijom od strane države i politike.

Najnovija dokumentacija i izvještavanje ukazuju na značajan porast epizoda etničkog i vjerskog nasilja i govora mržnje, posebno antihrišćanskog, antimuslimanskog i antihinduističkog nasilja u Šri Lanki.¹⁰ Izvještaji otkrivaju ukorijenjenu prirodu nasilja nad vjerskim manjinama, s obzirom na umiješanost državnih zvaničnika (uključujući policiju), kao i stalno prisutnu negativnu pristrasnost.¹¹ Svaka naredna vlada Šri Lanke uspješno je donosila sve represivnije zakonodavstvo za suzbijanje građanskog aktivizma i neslaganja s bezbrojnim nepravdama koje su omogućile ili počinile država, političke elite i oružane snage. Između ostalog, Zakon o sprečavanju terorizma (privremene odredbe) br. 48 iz 1979. naširoko je osuđen kao drakonski od strane lokalnih i međunarodnih grupa za ljudska prava, s obzirom na masovna kršenja ljudskih prava koja su se dogodila u okviru odredbi tog zakona.¹² Zloupotreba takvog zakonodavstva dovela je do ubistava bez suđenja, pogibija u pritvoru i naširoko rasprostranjenih mučenja.¹³

Klima straha, ućutkivanja i nedostatak volje pojačan represivnom državnom i intervenisanjem službi bezbjednosti, uključujući nadzor i zakonodavstvo, nepovoljno su uticali na odgovor zajednica pogođenih radikalizacijom ili nasilnim ekstremizmom, što je dovelo do sloma povjerenja između zajednica i institucija, kao i unutar i između samih zajednica. To ima negativan uticaj na zahtjeve i prakse tranzicijske pravde usmjerene na zajednicu koje se primjenjuju ili repliciraju drugdje. Najdosljedniji napor zajednice koji se odnose na suočavanje zajednice sa nasilnim ekstremizmom i terorizmom ostvareni su na polju dokumentacije usmjerene na kršenja ljudskih prava, i oni su takođe bili ključni za evidentiranje slučajeva nasilja unutar i među grupama. Rasparčavanje zajednica u kombinaciji sa strahom od nadzora, hapšenja i državne represije i odmazde ometali su, ako ne i potpuno ograničili, takve poduhvate.

Na tamilske i muslimanske manjinske zajednice u Šri Lanki, kao i na aktivističke i studentske grupe, svaljen je najveći teret širokog, etniciziranog i klasno proisteklog pripisivanja terorizma i ekstremizma od strane države zbog sveopšteg ocrnjivanja i optužbi za povezanost s nasilnim ekstremistima i terorističkim grupama. Sinhalska zajednica je društveno odgojena tako da etničke i vjerske manjinske grupe smatra prijateljima i sumnjivcima, pogotovo zbog rata i države koja te grupe aktivno projektuje kao neprijatelje. To je pogoršalo predrasude, diskriminaciju i nasilje protiv manjina, zajedno s nedostatkom konsenzusa i kolektivne posvećenosti tranzicijskoj pravdi i prozivanja na odgovornost u vezi sa pitanjima državnog kriminala. Kao takve, osnovne slobode moraju biti zagarantovane zajednicama koje su ugrožene decenijama državne i većinske pristrasnosti i progona.

STUDIJA SLUČAJA: REGIJA SAHEL: MALI/BURKINA FASO/NIGER

Sahel je ogromna djelimično sušna regija koja razdvaja Saharu na sjeveru od tropskih savana na jugu. Trenutno je on žarište državnih udara i nasilnog ekstremizma na kontinentu—ove dvije pojave su suštinski povezane. Sveprisutni oblici radikalizma i nasilnog ekstremizma slični su širom Sahela; to su džihadizam i grupe za samoodbranu. Nekoliko takvih džihadističkih grupa i njihovih povezanih grupa djeluju u Maliju, Burkini Faso i Nigeru i odgovorne su za organizovanje napada i na civilno stanovništvo i na vojna lica. One uključuju, između ostalog, **Jamā'at nuṣrat al-islām wal-muslimīn**, Islamsku državu u Velikoj Sahari i Al-Qaeda u islamskom Magrebu. Iskorištavajući ulivanje straha, uspjeli su da steknu kontrolu nad ogromnim područjima, prijeteći samom postojanju tih država, jer su one bile prisiljene da prepuste svoju teritoriju. Jedna trećina Malija nije pod državnom kontrolom, dok se u slučaju Burkine Faso radi o više od polovine države. Tokom 2022. godine broj smrtnih slučajeva povezanih s terorizmom u regiji nadmašio je broj smrtnih slučajeva u južnoj Aziji, na Bliskom Istoku i u sjevernoj Africi zajedno. Daljnji podaci pokazuju da je 2022. godine broj smrtnih slučajeva u Sahelu predstavljao 43% svih globalnih smrtnih slučajeva povezanih s terorizmom, u odnosu na 1% u 2007. godini.

Situacija u Sahelu dodatno je pogoršana posljedicama Libijskog građanskog rata 2011. godine. Zemljom je zavladao kaos, uz porozne granice koje su olakšale transport oružja i ljudi, a služile su i kao odskočna daska za džihadističke aktivnosti u Sahelu. Nadalje, mnogi stanovnici Sahela zaposleni u Libiji morali su da se vrate u svoje zemlje. Mali, Burkina Faso i Niger su među najsiromašnijim državama na svijetu, sa već visokom stopom nezaposlenosti, a ovaj dodatni ekonomski pritisak služi kao primarni pokretač za pretvaranje radikalizma u nasilni ekstremizam. Ekonomsku krizu pogoršala je korupcija među elitom. Neka sveštena lica su takođe iskoristila ograničeno razumijevanje islama među stanovništvom za propovijedanje radikalnih tumačenja, što je dovelo do radikalizacije velikog broja ljudi. Grupe za samoodbranu takođe postaju dodatni segment u pogledu iskorištavanja ekstremizma. Uz sve veće posljedice klimatskih promjena, nomadski narod Fulani prisiljen je da ide na jug sa svojim stadima u potrazi za pašnjacima, što ih dovodi u sukob sa poljoprivrednicima. Obje strane uobičajeno su pribjegavale osnivanju grupa za samoodbranu, a sukobi koji su uslijedili bili su krvavi. Loše državno upravljanje je takođe imalo ključnu ulogu u ovom slučaju, jer su neki od tih sukoba loše iskontrolisani.

Mali, Burkina Faso i Niger pretežno su pribjegli vojnom pristupu u rješavanju radikalizma i nasilnog ekstremizma. To se kreće od uvođenja vanrednog stanja do sveopštih borbenih akcija. Osnovani su bezbjednosni paktovi poput G5-Sahel, premda su se te zemlje nedavno povukle iz tog pakta. Uspostavljeno je i raspušteno nekoliko partnerstava sa stranim trupama, ali pustošenje se i dalje nastavlja. Vojske Burkine Faso, Malija i Nigera nisu bile zadovoljne načinom na koji su se njihove vlasti borile protiv ekstremizma i iskoristile su to

WFP food distribution in Bamako, Mali.
Photo by Derek Markwell/DFID

kao opravdanje za vršenje državnih udara. Kao rezultat toga, u ovoj regiji je pokušano nekoliko državnih udara i protivudara, sa visokom stopom uspjeha.

Vojnim odgovorom još uvijek se nije uspjelo riješiti osnovne uzroke nasilnog ekstremizma. Umjesto toga, oni su praćeni grubim kršenjem ljudskih prava, što je dovelo do radikalizacije sve većeg broja ljudi. Zbog toga se alati tranzicijske pravde predstavljaju kao ključni za konačno rješavanje osnovnih uzroka nasilnog ekstremizma u Maliju, Burkini Faso i Nigeru.

PREPORUKE

- Treba prepoznati uticajnu ulogu tradicionalnih načina za rješavanje sporova. U kontekstu sprečavanja radikalizacije i nasilnog ekstremizma, neophodno je integrisati tradicionalna sredstva za rješavanje sukoba. Trebalo bi podsticati tradicionalne mehanizme pomirenja između sukobljenih zajednica te dijalog među zajednicama u cilju ograničavanja osвете. Ovo je posebno važno jer tradicionalni mehanizmi pomirenja mogu poslužiti kao dopunsko sredstvo za državu u područjima u kojima ona nema svoje prisustvo.
- Religijske i vjerske vođe mogu odigrati ključnu ulogu u pomirenju. U tom smislu, oni bi trebali koristiti primjereno izražavanje kako bi podstakli dijalog i pomirenje u zajednici, a ne retoriku koja podstiče na nasilje i podjele. Bitno je raditi na iskorištavanju tradicionalnih i vjerskih vođa kako bi oni mogli doprinijeti procesu tranzicijske pravde.
- U mehanizmima tranzicijske pravde nastojat će se u inicijative za sprečavanje nasilja uključiti sve ljude, bez obzira na porijeklo, pol i vjersku pripadnost. Poseban naglasak će se staviti na žene, a njihov angažman bi trebao nadilaziti tradicionalnu ulogu koju su zajednice dodijelile ženama.
- U sklopu planiranja strategija tranzicijske pravde trebala bi se posvetiti pažnja mladima. Strategijama bi se trebalo garantovati viđenje mladih kao ključnih interesnih strana prilikom svakog kreiranja politika kojima se želi razviti pristup rješavanju nasilnog ekstremizma.
- Reforma obrazovanja trebala bi imati za cilj obrazovni sistem otvoren za dijalog i razmišljanja iz drugih uglova. Reforma onog dijela obrazovnog sistema koji se bavi historijom od suštinske je važnosti jer može biti moćno sredstvo za radikalizaciju. U obrazovnom sistemu treba se staviti naglasak na kritičko razmišljanje.
- Tranzicijska pravda bi takođe trebala biti usmjerena na žrtve. Odštete bi trebale biti utvrđene u dogovoru sa žrtvama i trebale bi odgovarati potrebama žrtava. Prilikom formuliranja politika odšteta, donosioci odluka trebaju biti svjesni trauma kod žrtava ekstremizma.
- Psihosocijalna podrška treba biti uvrštena u mehanizme tranzicijske pravde, posebno kada je u pitanju suočavanje s međugeneracijskom traumom i sindromom posttraumatskog poremećaja. To bi trebalo podrazumijevati i pružanje psihosocijalne podrške bivšim borcima i žrtvama kršenja ljudskih prava.

- Što se tiče procesuiranja ratnih zločina i kršenja ljudskih prava, sva radikalna i ekstremistička djela trebaju se uvrstiti u mehanizme prozivanja na odgovornost kojima se prepoznaje težina njihovih zločina.
- Proces tranzicijske pravde trebao bi uključivati reformu upravljanja sistemom bezbjednosti. To bi trebalo da se sastoji od procesa provjera i institucionalnih reformi unutar vojnog aparata, kako bi se postigli odgovornost za kršenje ljudskih prava i edukacija osoblja u okviru snaga bezbjednosti.
- Treba podržati inicijative u zajednicama u cilju iznošenja istine, sjećanja, pamćenja i pomirenja. To uključuje podsticanje inicijativa u zajednicama u cilju međuvjerske i međuetničke solidarnosti, dijaloga unutar zajednica i pokušaja iznošenja istine, posebno unutar većinske zajednice.
- Organizacije civilnog društva, grupe za ljudska prava i udruženja žrtava mogli bi u velikoj mjeri pomoći da se procesi tranzicijske pravde uobliče i prate, zbog čega je ključna podrška njihovim naporima u izgradnji kapaciteta.

Dodatna literatura

OPŠTA

Randy Borum, *Radicalization into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories*, 4(4) *Journal of Strategic Security*, 2012.

Carmen Alcala, & Mehdi Zakerian, *Transitional Justice: A Conceptual and Normative Framework for Combating Terrorism in Occupied Territories*, 6(4) *International Studies Journal*, 2010.

Eric Wielbelhaus-Brahm, *After Shocks: Exploring the Relationships Between Transitional Justice and Resilience in Post-Conflict Societies*, in Roger Duthie & Paul Seils, *In Justice Mosaics: How Context Shapes Transitional Justice in Fractured Societies*, International Center for Transitional Justice, 2017, dostupno na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3014150

SRBIJA

International Center for Transitional Justice, *Transitional Justice in the Former Yugoslavia*, January 1, 2009, dostupno na: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-FormerYugoslavia-Justice-Facts-2009-English.pdf>

Adriana Mintarsih, Andika Wijaya, Inditlan Latifa & Ikhaputri Widiyanti, *The European Union and Transnational Justice in The Western Balkans: A Case Study of Croatia and Serbia*, 4(1) *International Review of Humanities Studies*, 2019, dostupno na: <https://www.academia.edu/92085719/The-European-Union-and-Transnational-Justice-in-the-Western-Balkans-A-Case-Study-of-Croatia-and-Serbia>

Predrag Petrović and Marija Ignjatijević, *Violent Extremism in Serbia: Islamist and Far-Right*, Belgrade Centre for Security Policy, Belgrade, 2023, dostupno na: <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2023/06/Violent-extremism-in-Serbia-Islamist-and-Far-right.pdf>

ŠRI LANKA

OHCHR, *OHCHR Investigation on Sri Lanka*, dostupno na: <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/oisl>

Méndez, Juan E., *Report of the Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment on His Mission to Sri Lanka*, New York: United Nations, 2017.

Amnesty International, *From Burning Houses To Burning Bodies: Anti-Muslim Violence, Discrimination And Harassment In Sri Lanka*, October 18, 2021, dostupno na: <https://www.amnesty.org/en/documents/asa37/4863/2021/en/>

MALI/BURKINA FASO/NIGER

Institute for Economics & Peace (IEP), *The Sahel Faces 3 Issues: Climate, Conflict & Overpopulation*, dostupno na: <https://www.visionofhumanity.org/challenges-facing-the-sahel-climate-conflict-and-overpopulation/#:~:text=Countries%20in%20the%20Sahel%20maintain,the%20world%20in%20this%20category>

United Nations Development Programme Regional Bureau for Africa (UNDP), *Journey to Extremism in Africa*, 2017, dostupno na: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/UNDP-JourneyToExtremism-report-2017-english_0.pdf

Africa Center for Strategic Studies, *Five Zones of Militant Islamist Violence in the Sahel*, September 26, 2022, dostupno na: <https://africacenter.org/spotlight/five-zones-militant-islamist-violence-sahel/#:~:text=Western%20Niger-,Tri%2DBorder,of%20violence%20in%20the%20Sahel>

Endnotes

- 1 Crisis Group, October 2021, dostupno ovdje: <https://www.crisisgroup.org/asia/south-asia/sri-lanka/%E2%80%9Cone-country-one-law%E2%80%9D-sri-lankan-states-hostility-toward-muslims-grows-deeper>, (posljednji put pristupljeno: 30. novembar 2023).
- 2 Rodoljub Jovanović and Angela Bermudez, *The Next Generation: Nationalism and Violence in the Narratives of Serbian Students on the Break-up of Yugoslavia*, 2021, University of Deusto, Bilbao, DOI: 10.1111/sena.12339.
- 3 International Center for *Transitional Justice*, *Transitional Justice in the Former Yugoslavia*, January 1, 2009, dostupno ovdje: <https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-FormerYugoslavia-Justice-Facts-2009-English.pdf>, (posljednji put pristupljeno: 30. novembar 2023).
- 4 Isidora Stakić, *Serbian Nationalism and Right-Wing Extremism*, in Filip Ejdus and Predrag Jureković Ed. *Violent Extremism in the Western Balkans*, Republic of Austria / Federal Ministry of Defense and Sports, Vienna, 2016, p. 134, dostupno ovdje: https://www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/16_2016_sgi_16_rssee_belgrade_web.pdf#page=164, (posljednji put pristupljeno: 9. decembra 2023.).
- 5 Izabela Kisić, *Desni ekstremizam u Srbiji*, [Engl. „Right-wing extremism in Serbia“], Helsinški komitet za ljudska prava, 2020., dostupno ovdje (na srpskom jeziku): <https://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/desni%20ekstremizam.pdf>, (posljednji put pristupljeno: 9. decembra 2023.).
- 6 Sonja Biserko, *Ekstremizam se ne može rešavati bez državne strategije*, [Engl. „Extremism cannot be dealt with without a state strategy“], in *Uspod desnice: slučaj Srbija — Ekstremizam, terorizam, strani borci* [Engl. „The Rise of the Right: The Case of Serbia - Extremism, Terrorism, Foreign Fighters“], Helsinški komitet za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2022., str. 21-27, dostupno ovdje (na srpskom jeziku): <https://www.helsinki.org.rs/serbian/doc/Uspod%20desnice%20-%20slucaj%20Srbija.pdf>, (posljednji put pristupljeno: 9. decembra 2023.).
- 7 OHCHR, *OHCHR Investigation on Sri Lanka*, dostupno ovdje: <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/oisl>, (posljednji put pristupljeno: 9. decembra 2023.).
- 8 OHCHR, *OHCHR Investigation on Sri Lanka*, dostupno ovdje: <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/oisl>; International Truth and Justice Project (ITJP), *Gotabaya Rajapaksa's Role in 1989 Mass Atrocities*, 2022, dostupno ovdje: <https://itjpsl.com/reports/gotabaya-rajabaksa-the-sri-lankan-presidents-role-in-1989-mass-atrocities>, Posljednji put pristupljeno obama izvorima: 12. decembra 2023.
- 9 Haniffa, Farzana, *What is behind the anti-Muslim measures in Sri Lanka?*, *Al-Jazeera English*, April 12, 2021, dostupno ovdje: <https://www.aljazeera.com/opinions/2021/4/12/what-is-behind-the-anti-muslim-measures-in-sri-lanka>, (posljednji put pristupljeno: 9. decembra 2023.); Wettimuny, Shamara, *A brief history of anti-Muslim violence in Sri Lanka*, History Workshop Online, July 22, 2019.
- 10 National Christian Evangelical Alliance of Sri Lanka (NCEASL) and Verité Research, *Prejudice and Patronage: An Analysis of Incidents of Violence against Christians, Muslims, and Hindus in Sri Lanka* (September 2019 - September 2020), Colombo, Sri Lanka, 2021, dostupno ovdje: https://www.nceasl.org/files/ugd/Of8498_da455213b85945a18134e8f60c40e738.pdf, (posljednji put pristupljeno: 9. decembra 2023.).
- 11 National Christian Evangelical Alliance of Sri Lanka (NCEASL) and Verité Research, *Prejudice and Patronage: An Analysis of Incidents of Violence against Christians, Muslims, and Hindus in Sri Lanka* (September 2019 - September 2020), Colombo, Sri Lanka, 2021.
- 12 OHCHR, *Sri Lanka: UN Experts Call for Swift Suspension of Prevention of Terrorism Act and Reform of Counter-Terrorism Law*, dostupno ovdje: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/03/sri-lanka-un-experts-call-swift-suspension-prevention-terrorism-act-and>, (posljednji put pristupljeno: 9. decembra 2023.).
- 13 Gunasekara, Skandha, *Custodial Deaths: Fundamentals of Criminal Law Being Violated: BASL*, *The Morning*, 2022, dostupno ovdje: <https://themorning.lk/articles/177478>; International Truth and Justice Project (ITJP), *Torture 2020-21*, *ITJP*, dostupno ovdje: <https://itjpsl.com/reports/torture-2020-21>; Méndez, Juan E. *Report of the Special Rapporteur on Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment on His Mission to Sri Lanka*, New York: United Nations, 2017; *Asian Human Rights Commission, Sri Lanka: Extrajudicial Killings and Custodial Deaths Must Be Stopped and Investigate*, Asian Human Rights Commission, 2010, dostupno ovdje: <http://www.humanrights.asia/news/ahrc-news/AHRC-STM-209-2010/>. Posljednji put pristupljeno svim izvorima: 19. decembra 2023.

GIJTR

Global Initiative for Justice
Truth & Reconciliation

GIJTR

Global Initiative for Justice
Truth & Reconciliation